

АКАДЕМИЧНО СЛОВО

За свободата на зрелостта

Уважаеми колеги, скъпи випускници,

В навечерието на Деня на народните будители бих искал да ви съобщя една колкото стъписваща, толкова и ободряваща новина: „По-хубавата част от вашия живот премина.“ Сега, в момента, в който интелектуалната ви зрялост бива официално сертифицирана, бива анонсирана ex cathedra, вие имате всички основания да вярвате, че тя наистина е настъпила, нещо повече - че е настъпила безвъзвратно.

Едни ще навлязат в своята анонсирана зрялост с уверена стъпка и спокойна трезвост, други ще се намерят там трогнати и развълнувани, трети ще бъдат догонени и силом въдворени в зрелостта, четвърти дълго ще се преструват, че са останали незрели, че са един вид свободни от зрялост, но независимо от упорството си в определен миг ще си дадат сметка, че ползват лице за пред другите, а себе си няма защо да заблуждават. Накратко, зрелостта ни застига, а съпровождащите я ритуали на инициация, на въвеждане в следваща житейска фаза, на удостоверяване на годност за изкачване на поредно битийно (и битово!) стъпало, съществуват с благородната цел да придават на неизбежното съзряване тържествена празничност, да олекотяват тежестта на понасянето му, да го поставят в оптимистичен ракурс, да го рисуват като заветно препятствие, като поредна, или - както е във вашия случай - като последна бариера с относително затегнат пропускателен режим, която трябва да преодолеем, за да влезем най-после в този живот, който отдавна ни очаква и за който от малки все се готвим.

В един документален филм за създаването на албума „Тъмната страна на луната“ - може би най-успешния рок-албум на всички времена - Роджър Уотърс, мозъкът на „Пинк Флойд“, заявява, че в резултат на изискванията на майка си, в детска и юношеска възраст много отговорно се е отнасял към подготовката си за живота. В училище и в университета все се подготвял, докато един ден, както се подготвял, просто осъзнал, че вече отдавна живее живота си и това страшно го облекчило, направо отпустило творческата му енергия. Всъщност, оказва се, зрелостта му го е споходила като облекчение от товара на подготовката за зрелостта.

И така, за едни зрелостта идва като натоварване, като бreme, като раница, която трябва да носят със себе си през живота, а за други - обратното - като разтоварване, като просветление, което прави тежкия товар на гърба им поносим, даже лек. Първите носят, защото знаят, че така трябва, че няма друг начин, че ако не устоят, ще отпадат, вторите, подобно на св. Христофор, носят своята зрялост така, както се носи дете - с непосилна лекота, с лекота, с каквато може да се носи само най-тежкия товар на света. За първите сбогуването с илюзиите е удар, шок, обременяваща травма, която трябва да бъде понесена с мобилизацията на всички възможни сили, за вторите сбогуването с илюзиите е стъпка в свободата.

Уважаеми випускници, сърдечно ви пожелавам вашата зрялост да се реализира именно като стъпка в свободата, където нито дългът, който ще изпълнявате, ще ви се струва убийствено тежък, нито безизходиците ще са в състояние да ви затиснат, нито центровете на власт ще са в състояние да ви подчинят. Усетите ли веднъж истински вкуса на свободата, изградите ли имунитета на автономния интелект, съпротивителните ви сили ще останат дълго в кондиция и съществото ви ще бъде естествено тонизирано, ще остане в режим на натурална бодрост, на будност. Само в този режим ще можете да будите и другите наоколо, които - както добре знаем - лесно се отдават на спожодащата ги сънливост и развиват навика да проспиват свободата си.

Освен че е опияняваща, свободата на зрелостта има и универсално имунизирало действие. Тя може да помогне срещу една много печална българска обществена болест - конформизма на младите, - болест, която в последните години започна да се превръща в епидемия. Напоследък консумативният апетит толкова се изостри, че ставаме свидетели на странен парадокс: младите поколения приемат конформистки стратегии на поведение и се превръщат в крепители на статуквото, а спорадичните критични послания се излъчват предимно от средите на по-възрастните поколения. Тази ситуация е напълно абсурдна! Тя изисква спешна намеса на будители преди плоскостепенната идеология на успеха и някаква странна местна еснафска модификация на опортюнизма да промият окончателно младите мозъци на тази страна. Защото, ако това стане, вие и аз, типични представители на една общност, която е призвана да произвежда критична рефлексия, ще се окажем вече не в обикновено, а в отчайващо малцинство и приказките ни за свободата и достойнството на човека ще започнат да звучат напълно налудничаво, най-малкото поради променения акустичен фон. Тогава ще стане възможно да се сменят знаците на понятията и да се окажем в позицията не на лекуващи със свобода, а на болни от свобода и ви уверявам, че няма да е трудно да бъдем подложени на експедитивна деконтаминация, на светкавично обеззаразяване, само за да не произвеждаме шумове в инертния фон на „целофаненото щастие“.

Доколкото усещам в ежедневния си опит, много хора вече са склонни да третираят образованието със всем редукионистки - като чиста стока и нищо повече, като брънка от универсалния стоково-паричен рег: „Инвестирам в образование, получавам образование, използвам образованието, за да възвърна инвестицията в него и да реализирам по-голям капитал от вече възвръщания.“ Да осъзнаеш този функционален принцип и да го приложиш все още не е белег на зрялост, нито пък на свобода. Така правят всички. Измежду тези всички обаче винаги има една част, която се отличава с нещо, която, така да се каже, капитализира една друга, невидима добавена стойност, която ще си позволя да нарека идеална. И така, в рамките на една и съща университетска общност всъщност се оформят поне две общности - на тези, които ще израснат в компетентност и на тези, които освен в компетентност, ще израснат и в свобода, т.е. ще съзрeят. За вторите университетът няма да бъде само сграда в гебриите на софийската градска периферия, където просто придобиваме полезни знания и докато пътуваме досадно дълго време, а ще бъде център на невидимия град, към който ежедневно отиваме и от който се връщаме назад към собствената си периферия с целеустремения пеш ход на проф. Балабанов, който някога дошъл пеш до София чак от Щип, за да се запише в Първа мъжка гимназия. На тази общност аз възлагам своите надежди, на нея разчитам, в нея вярвам, за нея се надявам, че върви неизтребима и незаличима през времето и единствено нея бих се осмелил да нарека будителска.

ЯВОР ГЪРДЕВ

Словото е произнесено на 31 октомври в НБУ